

Avizul Comitetului European al Regiunilor – Spiritul antreprenorial pe insule: o contribuție la coeziunea teritorială

(2017/C 306/10)

Raportor: Marie-Antoinette Maupertuis (FR-AE), membră a Consiliului executiv al Colectivității teritoriale din Corsica

RECOMANDĂRI POLITICE

COMITETUL EUROPEAN AL REGIUNILOR (CoR)

Introducere: provocări specifice cu care se confruntă regiunile insulare

1. salută solicitarea Președinției malteze de a implica instituția noastră în identificarea posibilelor soluții pentru promovarea spiritului antreprenorial și pentru favorizarea dezvoltării economice, sociale și teritoriale a insulelor;
2. reamintește angajamentul Uniunii Europene de a acționa în favoarea coeziunii economice, sociale și teritoriale, astfel cum se prevede la articolul 174 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE);
3. reamintește că, în conformitate cu articolul 174 din TFUE, regiunile insulare necesită o atenție specială din partea Uniunii, care trebuie să asigure reducerea decalajelor dintre nivelurile de dezvoltare a diferitelor regiuni din cadrul statelor membre și dintre acestea;
4. reamintește că, în cadrul Uniunii, există 362 de insule cu o populație de peste 50 de locuitori, reprezentând un total de 17,7 milioane de persoane (dintre care 3,7 milioane locuiesc în regiunile ultraperiferice); în aceste regiuni, PIB-ul pe cap de locuitor (în 2010) se ridică la aproximativ 79,2 % din media Uniunii, iar multe dintre ele se înscriu chiar în categoria regiunilor slab dezvoltate;
5. constată că, potrivit studiului EUROISLANDS (ESPON 2013), marea majoritate dintre aceste regiuni insulare nu au cunoscut procesul de convergență economică în cursul anilor 2000, iar situația chiar s-a înrăutățit de atunci pentru multe dintre acestea din cauza crizei financiare, a crizei migrației, a fluctuațiilor numărului de turiști sau a lipsei de inovare;
6. subliniază că aceste regiuni insulare au caracteristici geografice, economice, demografice și sociale specifice în raport cu regiunile continentale și, totodată, caracteristici comune cu alte insule, care constituie provocări unice ce trebuie abordate în cadrul punerii în aplicare a politicilor europene care le privesc.
 - dimensiuni reduse (în ceea ce privește suprafața, populația, economia);
 - localizare îndepărtată și/sau caracter periferic (distanță în kilometri și distanță în timp în raport cu piețele și în special cu piața internă, cu cele mai importante centre demografice, industriale, financiare sau politice);
 - vulnerabilitate (în fața amenințărilor de natură economică, ecologică și socială);
7. subliniază că acești trei parametri generează un handicap teritorial, economic și social, astfel cum este recunoscut la articolul 174 din TFUE, care afectează integrarea echitabilă a insulelor în cadrul pieței comune, precum și integrarea teritorială deplină a locuitorilor regiunilor insulare; subliniază, în special, că aceste condiții pot conduce la următoarele situații:
 - o piață locală limitată și, în cazul arhipelagurilor, fragmentată și îndepărtată;
 - costuri ridicate de transport în ceea ce privește logistica, navlul și asigurările, din cauza distanței, dar și situații de concurență imperfectă (oligopoluri sau monopoluri);
 - imposibilitatea de a realiza economii de scară având în vedere dimensiunea redusă a pieței, ceea ce implică costuri unitare ridicate atât în ceea ce privește funcționarea întreprinderilor cât și a serviciilor publice;

- relații interindustriale slab dezvoltate, având în vedere o puternică tendință de specializare în exploatarea unei resurse, producția unui tip de bunuri sau servicii;
 - lipsa de resurse umane calificate sau tendința lucrătorilor calificați de a părăsi insulele pentru a găsi locuri de muncă corespunzătoare în alte zone;
 - un deficit de know-how antreprenorial, antreprenorii tinzând să părăsească insula pentru a investi pe piețe mai profitabile;
 - un deficit în ceea ce privește infrastructura și oferta de servicii pentru întreprinderi de nivel comparabil cu cel al regiunilor continentale, precum cele din domeniul telecomunicațiilor, al formării sau al capitalului de risc;
8. salută activitatea desfășurată de Intergrupul pentru mări, râuri, insule și zone costiere al Parlamentului European, precum și activitatea Comisiei pentru insule din cadrul Conferinței regiunilor maritime periferice din Europa (CRPM);

Creșterea favorabilă incluziunii – contribuția antreprenorilor insulari

9. constată că antreprenorii și spiritul antreprenorial joacă un rol esențial în ceea ce privește crearea de locuri de muncă și dinamismul economic în Uniunea Europeană; cu toate acestea, în insule, antreprenoriatul se confruntă cu dificultăți structurale specifice;
10. reamintește că mai multe economii ale statelor insulare au pus în aplicare strategii de creștere bazate pe exploatarea avantajelor economice, sociale, culturale și naturale, precum:
- economia de subzistență care permite asigurarea unei anumite bunăstări a populației, în special în perioadele de criză;
 - exportul de produse de nișă care asigură prezența insulei pe piețele cu valoare adăugată ridicată;
 - turismul, în diverse forme, altele decât turismul de masă;
 - inițiative în domeniul energiei din surse regenerabile, care demonstrează capacitatea comunităților insulare mici de a urma o traiectorie de tranziție energetică;
 - exploatarea rentelor „geostrategice”, care nu sunt supuse constrângerilor legate de dimensiunile reduse sau de localizarea îndepărtată (observator științific etc.);
 - dezvoltarea noilor sectoare ale economiei „verzi” și „albastre”, în paralel cu elaborarea unor noi programe școlare care să ofere formarea necesară în aceste sectoare;
11. subliniază faptul că aceste strategii, care identifică și exploatează active economice unice, sunt adesea rezultatul creativității, al asumării riscurilor și al rezilienței antreprenorilor insulari și solicită să se ia în considerare flexibilitatea necesară pentru elaborarea unor politici publice în favoarea antreprenoriului din regiunile insulare;
12. constată că economiile statelor insulare sunt caracterizate printr-o structură economică slab diversificată, cu o proporție mare de IMM-uri sau de microîntreprinderi, precum și cu un număr semnificativ de antreprenori cu mai multe obiecte de activitate; constată, de asemenea, că acest ecosistem coexistă cu câteva întreprinderi care dețin monopolul pe sectoare specializate (turism, transport, extracție minieră etc.);
13. îndeamnă instituțiile europene și statele membre să acorde o atenție mai mare conservării pieței libere în fiecare din sectoarele care funcționează pe teritoriile insulare, având grijă ca disfuncționalitățile pieței să fie remediate;
14. reamintește că produsele insulare – inclusiv materiile prime – pot ajunge pe piețele de nișă, la o clientelă specifică și la un preț de vânzare ridicat; diferențierea produsului permite menținerea unor marje de profit suficient de mari pentru a asigura viabilitatea activității pe insulă. Valorizarea produsului, în special, se realizează prin recunoașterea semnelor de calitate și a referințelor culturale în spațiul global al bunurilor și serviciilor;

15. subliniază, cu toate acestea, diferitele tipuri de costuri suplimentare suportate de către antreprenorii insulari tocmai din cauza caracterului insular (materile prime, furnizarea de servicii, logistica etc.), care afectează în fine competitivitatea produselor și a serviciilor;

16. subliniază faptul că, chiar și atunci când produsele sunt competitive și de bună calitate, antreprenorii se confruntă cu lipsa capacităților de cercetare și dezvoltare, a tehnologiilor adaptate la spațiile insulare, a mijloacelor adecvate de finanțare a activităților lor și a resurselor umane calificate, din cauza unei puternice emigrări, în special atunci când nivelul populației rezidente este scăzut;

17. salută, prin urmare, acțiunile întreprinse la nivelul Uniunii Europene în aceste domenii, însă solicită insistent să fie luate măsuri adecvate pentru îmbunătățirea condițiilor de bază, care să permită insulelor să contribuie la o creștere favorabilă incluziunii în cadrul UE. Acest lucru presupune că orice politică a Uniunii Europene corectă și eficientă, al cărei obiectiv este promovarea antreprenoriatului, trebuie să țină seama de caracteristicile și de provocările specifice insulelor;

Recomandări politice pentru consolidarea coeziunii teritoriale în Uniunea Europeană

18. recunoaște importanța fundamentală a politicii de coeziune în asigurarea dezvoltării regionale echilibrate în Uniunea Europeană: aceasta reprezintă politica cea mai adecvată pentru abordarea decalajelor dintre insule și alte regiuni europene în ceea ce privește nivelul de dezvoltare; cu toate acestea, subliniază că regiunile insulare nu beneficiază de un statut special în cadrul politicii de coeziune, în forma în care aceasta este concepută în prezent;

19. reamintește, de asemenea, caracteristicile specifice ale regiunilor ultraperiferice – dintre care 8 sunt insule – care se confruntă cu probleme accentuate de constrângerile specifice care le sunt recunoscute în dreptul primar și care afectează grav dezvoltarea lor economică și socială, trebuind prin urmare să fie luate în considerare;

20. recomandă, prin urmare, să se acorde o atenție specială insulelor în cadrul politicii de coeziune după 2020, în conformitate cu articolele 174 și 175 din TFUE. O primă etapă spre realizarea acestui obiectiv ar fi integrarea insulelor drept o categorie suplimentară în propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de modificare a Regulamentului (CE) nr. 1059/2003 în ceea ce privește tipologiile teritoriilor (Tercet);

21. recomandă instituirea în cadrul Comisiei Europene a unui „ghişeu unic” (Island Desk) pentru insule, la Direcția Generală Politică Regională și Urbană, astfel cum a fost sugerat de către Parlamentul European în Rezoluția sa din 4 februarie 2016, întrucât, în prezent, actorii insulari – întreprinderi și comunități – au o vizibilitate limitată în ceea ce privește instrumentele și oportunitățile de finanțare ale UE, care sunt foarte dispersate între mai multe direcții generale și intră în domeniul de aplicare al mai multor regulamente;

22. salută inițiativa „Acțiuni inovatoare urbane” și sugerează ca, urmând acest exemplu, să se creeze o pagină de internet și să se adopte măsuri la nivel european dedicate conectării în rețea a insulelor UE, care să permită schimbul de experiență și partajarea ingineriei administrative și de inovare;

23. subliniază importanța de a utiliza cât mai mult posibil sinergiile dintre Fondul european pentru investiții strategice (FEIS) și celelalte instrumente ale Uniunii (fondurile ESI în special) pentru a compensa efectele economice ale handicapurilor naturale cu care se confruntă insulele;

24. cu toate acestea, constată că, din cauza dimensiunii reduse a multor proiecte desfășurate de insule, finanțarea din FEIS precum și împrumuturile de la BEI par practic inaccesibile pentru microîntreprinderile și pentru colectivitățile locale insulare; prin urmare, recomandă elaborarea unor programe de asistență tehnică specifice pentru insule, pentru a face publicitate și pentru a promova accesul la instrumentele de finanțare ale UE;

25. solicită Comisiei Europene și BEI să examineze dacă asistența tehnică oferită de JASPERS ar putea fi extinsă în beneficiul insulelor și adaptată proiectelor la scară mai mică;

26. subliniază utilitatea și beneficiile Regulamentului (UE) nr. 1302/2013 (Regulamentul GECT) pentru colectivitățile locale și regionale, precum și pentru insulele europene, având în vedere că acest regulament permite insulelor diferitelor state membre și nemembre să creeze o entitate juridică comună care să le permită îndeplinirea unei dorințe comune și să le ofere acces la finanțarea UE, prin simplificarea sarcinii administrative pe care o astfel de cooperare ar implica-o în mod normal;

27. propune crearea unui sistem de ajutor pentru funcționarea întreprinderilor insulare în scopul de a compensa costurile suplimentare de transport; în conformitate cu orientările privind ajutoarele regionale și cu RGECA, acest ajutor ar trebui să fie autorizat și exceptat în același mod ca pentru regiunile ultraperiferice și zonele slab populate;
28. propune utilizarea mai activă a posibilităților create de economia colaborativă, inclusiv pentru rezolvarea problemelor legate de distanța geografică a teritoriilor insulare;
29. subliniază importanța creșterii cotelor de finanțare publică în proiectele din cadrul programelor comunitare, precum și a sporirii capacității de atracție a investițiilor private, în cazul în care proiectele respective creează locuri de muncă și bogăție pe insulă și, în același timp, sunt durabile din punct de vedere ecologic;
30. subliniază faptul că, prin utilizarea PIB-ului pe cap de locuitor ca indicator, sunt omise numeroase bariere specifice dezvoltării insulelor; propune, prin urmare, extinderea gamei de indicatori utilizați în cadrul politicii de coeziune pentru a diagnostica mai bine situația socio-economică a insulelor, precum și atractivitatea acestora;
31. sugerează drept indicatori care ar putea fi utilizați indicele competitivității regionale (ICR) și indicele de accesibilitate, însă recomandă continuarea lucrărilor legate de căutarea altor indicatori pentru a ilustra pe deplin costul suplimentar al insularității; susține punerea în aplicare de către Comisie a studiilor comparative cu privire la performanțele întreprinderilor insulare în comparație cu omologii lor continentali, chiar și în cazul în care „continentul” este reprezentat doar de un stat membru insular;
32. îndeamnă ca, la evaluarea situației socioeconomice a locuitorilor insulelor și determinarea atractivității economice a acestor teritorii, să se acorde atenție aspectelor nefinanciare și greu de apreciat, printre care mediul natural (calitatea și accesibilitatea acestuia);
33. ia act de utilitatea Raportului anual privind IMM-urile europene, elaborat de Direcția Generală Piață Internă, Industrie, Antreprenoriat și IMM-uri; cu toate acestea, recomandă ca rapoartele viitoare să includă date teritoriale pentru ca provocările cu care se confruntă IMM-urile insulare și rata lor de succes/eșec în raport cu omologii lor continentali să fie înțelese mai bine;
34. ia act de utilitatea unor instrumente cum ar fi analiza de impact teritorial (AIT) în evaluarea impactului politicilor europene asupra regiunilor insulare și sugerează aplicarea unei clauze de „insularitate” în metoda de evaluare a impactului a Comisiei Europene, pentru a prevedea potențialele consecințe grave ale acestor politici pentru insule;
35. observă că, în timp ce utilizarea strategiilor de specializare inteligentă (SSI) ca o condiție *ex ante* în ceea ce privește alocarea fondurilor structurale ale UE (fonduri ESI) poate contribui la dezvoltarea strategiilor la nivel național și regional, specificitatea economiilor insulare necesită soluții adaptate; în această privință, dependența excesivă de un anumit sector sau de o singură activitate, poate duce la un risc ridicat de monocultură economică și consecințelor sale economice negative (Dutch disease);
36. consideră că inițiativele de diversificare sau de reconversie inteligente, precum cea de la turismul de masă la turismul durabil, dezvoltarea industriilor creative, integrarea tehnologiei informației și a comunicațiilor în activitățile tradiționale, marketingul orientat care pune în valoare resursele insulare merită o atenție deosebită din partea Comisiei;
37. propune consolidarea politicilor de sensibilizare a cetățenilor statelor membre ale UE cu privire la posibilitățile turistice din cadrul Uniunii și îndeamnă la crearea unei rețele mai solide de conexiuni între teritoriile UE, care să permită locuitorilor regiunilor metropolitane din Uniunea Europeană să-și petreacă vacanțele în regiuni insulare, atractive din punct de vedere natural;
38. subliniază importanța principiului parteneriatului, astfel cum se prevede la articolul 5 din Regulamentul privind dispozițiile comune, în scopul de a defini nevoile teritoriilor în vederea planificării strategice a politicii de coeziune (abordare ascendentă, bottom up). În acest scop, Comitetul European al Regiunilor solicită Comisiei Europene să includă ca o condiție *ex ante*, în propunerea sa legislativă privind politica de coeziune după 2020, punerea în aplicare efectivă a codului de conduită european privind parteneriatele;

39. îndeamnă statele membre să asigure punerea în aplicare integrală a principiului parteneriatului pentru ca nevoile specifice ale regiunilor insulare să fie luate în considerare în cadrul acordurilor de parteneriat și al programelor operaționale;

40. subliniază necesitatea de a implica autoritățile regionale în procesul de definire a politicilor naționale și europene al căror obiect îl constituie, astfel încât cadrele de reglementare pentru intervenție să fie armonizate cu nevoile concrete din teritoriile insulare, în conformitate cu principiul subsidiarității;

41. salută oportunitățile de finanțare oferite de Mecanismul pentru interconectarea Europei (MIE), în măsura în care acestea pot viza insulele; constată, totuși, că pachetul financiar pentru autostrăzile maritime se concentrează pe rețelele centrale și globale și poate trece cu vederea legăturile dintre insule și centrele regionale, sau dintre aceste insule; propune, prin urmare, planificarea unei finanțări specifice pentru insule în cadrul pachetului de finanțare global pentru autostrăzile maritime;

42. recunoaște eforturile Comisiei de a sprijini antreprenorii prin intermediul unor programe precum COSME și InnovFin, în cadrul planului de acțiune „Antreprenoriat 2020” sau Orizont 2020 în domeniul inovării, precum și eforturile de creare a uniunii piețelor de capital. Cu toate acestea, Comitetul consideră că este esențial să se integreze dimensiunea teritorială (în special caracterul insular) în aceste programe și planuri în scopul:

- implicării cu succes a antreprenorilor insulari;
- promovării formării profesionale și a îmbunătățirii competențelor în întreprinderile situate în insule;
- de a asigura întreprinderilor un acces mai bun la capital, inclusiv la cel cu un nivel mai ridicat de risc;
- de a permite insulelor să integreze rețelele europene și mondiale de creare și diseminare a cunoștințelor științifice și tehnologice și să beneficieze de această integrare în ceea ce privește producția de mărfuri și de bunăstare socială;

43. solicită instituirea de către Comisie a unui program de stimulare a proceselor de inovare în economiile insulare, valorificarea resurselor locale, sprijinul pentru utilizarea energiei din surse regenerabile, tratarea deșeurilor, gospodărirea apelor, promovarea patrimoniului cultural și natural, precum și dezvoltarea în continuare a unei economii circulare; termenul „inovație” se referă, în acest context, la inovația tehnologică, organizațională, socială și de mediu;

44. subliniază importanța ajutorului de stat, în scopul de a face față provocărilor reprezentate de dimensiunile reduse, localizarea îndepărtată și izolarea regiunilor insulare de Uniunea Europeană. Aceste condiții naturale și permanente afectează eficiența și organizarea mai multor sectoare strategice pentru insule, precum transportul, energia și conectivitatea digitală;

45. reamintește că infrastructura și organizarea transportului intern și extern, fiabile și comparabile în ceea ce privește costurile cu cele de pe continent, constituie pentru o insulă condițiile necesare dezvoltării și competitivității economice;

46. sugerează flexibilizarea criteriilor de eligibilitate a ajutorului pentru infrastructură și pentru rețelele de transport (construcție, modernizare, echipamente) în cazul insulelor, pentru a permite cea mai eficientă interconectare cu sistemul de transport continental și cea mai bună integrare posibilă în spațiul european și pe piața comunitară;

47. solicită ca acest ajutor să faciliteze conexiunile interinsulare în cazul arhipelagurilor sau intrainsulare în cazul insulelor muntoase și încurajează investițiile în mijloace de transport cu emisii scăzute de dioxid de carbon (nave GNL, stații pentru automobile electrice etc.);

48. subliniază faptul că, având în vedere că piețele insulare sunt de obicei mici și îndepărtate, furnizarea de produse sau de servicii de către întreprinderile continentale este neatrăgătoare; acest lucru împiedică accesul consumatorilor și al întreprinderilor insulare la beneficiile competitive ale pieței unice. Acest lucru este valabil în special pentru conexiunile de transport și aprovizionarea cu energie, sectoare esențiale pentru competitivitatea întreprinderilor insulare; prin urmare, recomandă ca aceste sectoare să poată beneficia de scutiri privind ajutorul de stat atunci când este vorba despre insule;

49. propune, de asemenea, în același spirit, ca regulamentul *de minimis* să prevadă mai multă flexibilitate în ceea ce privește insulele și ca cerințele în materie de achiziții publice să poată fi flexibile, întrucât, în multe cazuri, este imposibil să se primească mai mult de o ofertă în momentul aplicării procedurilor de consultare;
50. își exprimă acordul cu privire la flexibilitatea acordată în prezent în ceea ce privește schemele care permit insulelor să beneficieze de stimulente fiscale specifice sau de reducere a cotelor de impozitare a întreprinderilor pentru a compensa costurile suplimentare care decurg din caracterul insular și speră ca această flexibilitate să fie menținută; susține utilizarea unui sistem de stimulente pentru inovare și investiții care să permită stimularea producției și promovarea exporturilor, dincolo de consumul local;
51. salută intenția Comisiei Europene de a include un capitol privind insulele în următorul raport privind coeziunea. Comitetul European al Regiunilor îndeamnă Comisia să menționeze în acest capitol modul în care vor fi puse în aplicare recomandările formulate în prezentul aviz;
52. invită Președinția malteză să pună în aplicare aceste recomandări politice și să colaboreze îndeaproape cu Comitetul Regiunilor în ceea ce privește punerea în aplicare a acestora.

Bruxelles, 12 mai 2017.

Președintele
Comitetului European al Regiunilor

Markku MARKKULA
